

Nr 131

Av herr **Ohlin m. fl.**, *angående likalönsprincipen.*

(Lika lydande med motion nr 105 i Första kammaren)

Inledning

Ett av de angelägnaste målen för dagens samhällsarbete bör vara att skapa full jämställdhet för kvinnan i det svenska samhället. Från vårt håll har vid ett flertal tidigare tillfällen framlagts förslag, som syftat till ökad rättvisa åt kvinnorna. Många av dessa har lett till positiva resultat. Alltjämt väntar emellertid allvarliga problem på sin lösning.

Det bör vara en självklarhet, att i det svenska samhället alla människor oberoende av kön får rätt till samma utbildning och samma lön för arbete av samma värde. De personliga kvalifikationerna och arbetsuppgifternas värde i förhållande till ansvar, utbildningskrav och andra relevanta faktorer skall vara avgörande för lönesättningen. Detta bör naturligtvis inte minst gälla behandlingen av män och kvinnor i statstjänst.

Enligt vår mening skulle en svensk ratificering av Internationella arbetsorganisationens konventioner nr 111 angående diskriminering i fråga om anställning och yrkesutövning samt nr 100 (med ansluten rekommendation nr 90) om lika lön för arbete av lika värde innebära ett naturligt stöd för likalönsprincipen utan att medföra ett ingrepp i arbetsmarknadsparternas förhandlingsfrihet. Självfallet måste man inom den statliga sektorn taga sikte på att till fullo förverkliga likalönsprincipen under en med hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna erforderlig övergångstid. Det är därför angeläget att skyndsamt undersöka under vilka former en rättvisare lönesättning inom den statliga förvaltningen bör genomföras.

Den hemarbetande husmoderns arbete kräver enligt vår mening ökad uppmärksamhet. Behovet av en realistisk ekonomisk värdering av hushållsarbetet förefaller bli allt större, främst för bedömningen av skilda ersättningar och bidrag, som är eller kan bli aktuella för den hemarbetande husmodern.

Av väsentlig betydelse för kvinnorna är att vid samhälls- och bostadsplanering tillräcklig hänsyn toges till hushållsarbetets och barnfamiljernas speciella behov. Ökad utbildning med inriktning på dessa förhållanden för arkitekter och andra samhällsplanerare är därför ett angeläget krav.

En orättvisa som i hög grad drabbar kvinnorna är det nuvarande sambeskattningsystemet. Förslag till reform i syfte att skapa rättvisare regler för yrkesarbetande gifta kvinnor kommer att framläggas i särskild motion. I annan motion kommer att föreslås förbättrat samhällsskydd för de s. k.

hemmadöttrarna och andra i det sociala reformarbetet förbisedda grupper, vilkas betydande insatser samhället inte i tillräcklig grad beaktat. I separat motion kommer också att föreslås en höjning av bidragsförskotten till ensamstående mödrar.

Lika lön för arbete av lika värde

Principen om lika lön för likvärdigt arbete är långt ifrån genomförd i vårt land. Enligt Landsorganisationen var kvinnornas genomsnittliga timförtjänster inom industrien 1958 70,2 procent av männens. År 1952 var motsvarande siffra 70,6 procent. Under perioden 1952—1958 hade alltså löneklyftan mellan män och kvinnor ökat. Den ökade differensen kan i viss mån förklaras av det förhållandet att männen dominerar i höglönefacken. Detta torde dock ej i väsentlig mån förändra det för kvinnor otillfredsställande relativa löneläget. För de stats- och kommunalanställda kvinnorna har läget inte varit bättre. För män tillämpas som s. k. bottenlönegrad A 7, för kvinnor A 3. Medan ca 5 procent av männen ligger under lönegrad A 7, befinner sig mer än hälften av kvinnorna under denna lönegrad. Enbart utbildningsskillnader torde inte motivera dessa förhållanden, utan realiter kan man tala om speciella lågt avlönade befattningar för kvinnor.

Från vårt håll har vid tidigare riksdagar yrkats, att riksdagen måtte uttala sig för att Sverige ratificerar Internationella arbetsorganisationens konvention nr 100 om lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde och åtföljande rekommendation nr 90 samt konventionen nr 111 angående diskriminering i frågor om anställning och sysselsättning. Vi har ansett likalönsprincipen vara en fråga av hög angelägenhetsgrad och ett elementärt rättvisekrav.

Riksdagen har emellertid icke ansett sig kunna biträda yrkandet om ratificering. De skäl som åberopats häremot har i huvudsak varit följande: Under hänvisning till förhållanden i länder, som ratificerat konvention nr 100, har man framhållit, att en ratificering förmodligen inte skulle påskynda likalönsprincipens förverkligande. En ratificering skulle, säger man vidare, innebära ett avsteg från principen om arbetsmarknadsparternas förhandlingsfrihet, och ett antagande av konventionen är därför möjligt först när vi uppfyller dess förpliktelser. Samtidigt har man anfört att en ratificering av konventionen skulle medföra stora kostnader för det allmänna.

32 länder har nu ratificerat Internationella arbetsorganisationens konvention nr 100. Bland dessa kan nämnas Frankrike, Västtyskland, Italien, Österrike samt våra nordiska grannländer Norge och Danmark. Frankrike kan sägas ha kommit längst i fråga om genomförandet av likalönsprincipen. Enligt en FN-rapport var år 1954 avtalslönerna för de franska kvinnorna inom industrien ca 87 procent av männens. Även Västtyskland har gjort stora framsteg i utjämnandet av löneskillnader mellan män och kvinnor. Inom flera branscher har kvinnornas löneläge under de senaste åren

markant förbättrats. För t. ex. skoindustriens vidkommande är likalönsprincipen i det närmaste helt genomförd. I en del andra länder, som ratificerat konvention nr 100, är kvinnornas löneläge mindre gynnsamt. Orsakerna härtill är förmodligen flera, t. ex. finansiella svårigheter eller så stora löneklyftor mellan män och kvinnor, att en längre tid kräves för att utjämna olikheterna. Konventionen kräver för övrigt enligt sin lydelse inte heller ett omedelbart genomförande av likalönsprincipen.

Tanken att en som betydelSELÖS betecknad konvention skulle utgöra ett hot mot arbetsmarknadsparternas frihet är redan i och för sig motstridig. Något sådant inflytande har konventionen icke, vilket framgår av dess artikel 2, första stycket:

Varje medlem skall med avseende å alla arbetstagare, *på så sätt som är förenligt med gällande ordning för fastställande av lönesatser, främja och i den mån sagda ordning medgiver trygga* tillämpningen av principen om lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde.

Det har framhållits, att en ratificering av ILO:s konvention om lika lön bör ske först när vi uppfyller dess förpliktelser. Självfallet har konventionen stor betydelse för att *trygga* uppnådda resultat, men den talar även om att *främja* tillämpningen av likalönsprincipen, vilket skulle vara överflödigt om ett krav för ratificering vore att principen redan var realiserad.

Det avtal, som våren 1960 slöts mellan Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen, varvid de båda organisationerna enades om att rekommendera de anslutna förbunden att under en övergångsperiod av fem år ändra avtalen, så att beteckningarna män och kvinnor ersattes med ensartade gruppbeteckningar, innebär ett betydelsefullt resultat för likalönsprincipens genomförande och är ett uttryck för samma anda, som besjälar likalönskonventionen. Den riktning för de kommande förhandlingarna, som avtalet innebär, skulle enligt vår mening få ett naturligt stöd och komplement i en ratificering av konventionen om lika lön för likvärdigt arbete.

Likalönsprincipen inom statsförvaltningen

När nu på den privata sektorn av arbetsmarknaden tagits ett betydelsefullt steg i riktning mot likalönsprincipens fulla förverkligande, framstår det som angeläget att inom statsförvaltningen undanröja den reella diskriminering av kvinnorna som sker genom att många tjänster, som nästan uteslutande är besatta med kvinnor, befinner sig under den manliga bottenlönegraden. Det måste anses vara ett elementärt rättvisekrav att de kvinnliga tjänster, vilka med hänsyn till arbetsuppgifter är likvärdiga med sådana tjänster som placerats i den manliga bottenlönegraden, också hänföres dit.

Självklart innebär en även i detta avseende genomförd likalönsprincip inom statsförvaltningen en kostnadsökning för det allmänna. En reform bör därför genomföras successivt. Till grund för en rättvisare lönesättning

bör givetvis ligga en så långt möjligt objektiv värdering av arbetsuppgifterna med hänsyn till deras krav i fråga om utbildning, praktisk erfarenhet, ansvar, fysisk och psykisk ansträngning, arbetsförhållanden etc. Hänsyn bör naturligtvis också tagas till skillnader i pensionsålder.

Med hänsyn dels till nödvändigheten av ett successivt genomförande av likalönsprincipen, dels till behovet av en objektiv arbetsvärdering anser vi det angeläget, att skyndsamt undersöka under vilka former och under hur lång tid en övergång till reell lika lön för män och kvinnor inom statsförvaltningen bör ske, så att en plan för principens förverkligande så snart som möjligt kan föreläggas riksdagen.

Yrkandet beträffande likalönsprincipens genomförande i den statliga förvaltningen framställs av formella skäl i särskild motion.

Ekonomisk värdering av husmödrarnas arbete

I vid 1960 års riksdag väckta motioner påpekades från vårt håll behovet av en utredning med uppgift att företaga en ekonomisk värdering av hushållsarbetet.

Andra lagutskottet framhöll i sitt utlåtande nr 60, att en arbetsvärdering på tidsstudiebas på grund av husmoderns speciella arbetsuppgifter knappast framstod som möjlig. Utskottet fann ej heller att en undersökning med utgångspunkt från kostnaderna för lejd arbetskraft skulle ge mera rättvisande resultat än redan gjorda uppskattningar, då vissa av husmoderns mera abstrakta insatser — som exempelvis att bereda barnen en lugn och trygg uppväxt — icke är möjliga att värdera i pengar. Vidare anförde utskottet, att det huvudsakliga syftet med den begärda utredningen torde ha varit att erhålla ett underlag för en förbättrad sjukpenningförsäkring för hemarbetande kvinnor, varför utfallet av den beslutade höjningen av den frivilliga försäkringen borde avvaktas, innan ytterligare förbättringar av möjligheterna till frivillig försäkring övervägdes.

Det är enligt vår mening oriktigt att knyta värdet av den begärda utredningen helt eller huvudsakligen till sjukförsäkringen. Den skulle tvärtom komma att få stor betydelse på en mängd skilda avsnitt av samhällslivet. I ovannämnda motioner anfördes olika områden, för vilka en undersökning av här åsyftat slag skulle ha stor betydelse. Där framhölls ersättningen för de hemarbetande kvinnorna inom sjukförsäkringen och allmänna tilläggs pensioneringen, beräkandet av förvärvsavdragen vid beskattningen, beräkningsgrunderna för underhållsbidragen och bidragsförskotten samt ersättningen för familjevård av fosterbarn och andra grupper, för vilka denna vårdform är den mest adekvata. Betonas bör inte minst den betydelse en ekonomisk värdering av husmoderns arbete har för civilrättsliga avtal, exempelvis skadeståndsregleringar. De individuella värderingar som i sådana fall sker rör sig f. n. utan några fasta former,

som ansluter sig till modernt arbetsliv och modern arbetsvärdering. Även om härvidlag försök göres till riktiga bedömningar, råder det enligt vår mening ingen tvekan om att sådana riktlinjer för bedömningen, som skulle kunna framgå av en undersökning av föreslagen art, skulle bli av största betydelse och i hög grad underlätta arbetet med den individuella bedömningen.

Frågan om en ekonomisk värdering av hushållsarbetet anser vi därför vara av så stor vikt, att svårigheter av den art, som utskottet i fjol anförde, inte kan anses vara något avgörande skäl mot en dylik undersökning. En skickligt upplagd undersökning av de produktiva arbetsinsatser, som husmodern utför, torde också vara fullt möjlig. Härför talar bl. a. den undersökning, som 1957 genomfördes av statens institut för konsumentforskning och som behandlade vissa hithörande problem. En sammanställning av denna och andra redan utförda undersökningar kan bli en god grundval för den av oss åsyftade undersökningen.

En förutsättningslös utredning bör pröva olika metoder för värderingen av hushållsarbetet, såsom arbetsvärdering av särskilda moment och jämförelser med arbetsmarknadens löner för hemhjälp, t. ex. vad det kostar att vid husmoderns sjukdom leja arbetskraft för att sköta husmoderns arbete.

Självfallet kan resultatet av en undersökning av här åsyftat slag inte bli tillämpligt i varje enskilt fall. Vad undersökningen bör få fram är — som nyss nämnts — normer för den ekonomiska värderingen av hushållsarbetet för olika familjetyper.

Samhälls- och bostadsplanering

I den snabba förändring av samhället som den tekniska utvecklingen driver fram är samhällsplaneringen av utomordentligt stor betydelse. Själva bostädernas utformning för olika typer av familjer är viktig, men fundamental är frågan om hustyper, miljöer och själva samhällsbildningens typ och struktur. På detta beror familjemedlemmarnas trivsel, möjligheter till återhämtning, husmoderns arbetstillvaro och till stor del våra ungdomsfrågor.

Många faktorer medverkar vid planlösningar i samhället, kanske i första hand de ekonomiska. Men då samhällsplanerarnas och arkitekternas kunighet och insikt också måste vara av den största betydelse för samhällsbildningen, är det av vikt att utbildningen också tar hänsyn till de nya krav, som dagens samhälle ställer. Genom att arkitektutbildningen är knuten till de tekniska högskolorna dominerar de tekniska ämnena, under det att andra, som samhällskunskap, sociologi, psykologi, ev. socialmedicin m. m., kommer att saknas eller förekommer i mycket ringa grad. De senare ämnena är nödvändiga för att klargöra målsättningen.

Här behandlade problem upptas till närmare dryftande i en särskild motion.

Under återopandande av vad ovan anförts får vi hemställa,
att riksdagen måtte besluta

1. att uttala sig för att Sverige ratificerar a) Internationella arbetsorganisationens konvention nr 111 angående diskriminering i fråga om anställning och yrkesutövning och b) Internationella arbetsorganisationens konvention nr 100 med ansluten rekommendation nr 90 angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde;

2. att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning med uppgift att företaga en ekonomisk värdering av hushållsarbetet i syfte att underlätta en rättvisande bedömning av det ekonomiska värdet av den arbetsinsats som bortfaller, när husmodern på grund av sjukdom, förvärvsarbete etc. inte i full utsträckning kan delta i arbetet i hemmet.

Stockholm den 23 januari 1961

Bertil Ohlin

Bertil von Friesen

Henning Gustafsson
i Skellefteå

Wald. Svensson

Gunnar Helén

Sven Wedén

Sven Gustafson
i Göteborg

Brita Elmén